

XXI. YÜZYILDA KÜRESEL GÜVENLİK VE STRATEJİK İSTIKRAR

Cavanşir FEYZİYEV*

Özet

Makalede uluslararası ilişkilerin artık farklı devletlerin iradesinden değil, bu sürecin genel nizamından, küresel yönetimin gelişim dinamiğinin mantığından asılı olduğu düşüncesi ortaya atılmaktadır: küresel siyaset anarşik sistemden sinarşik sisteme, uluslar arası yaşamın daimi tehlike ve gerginlik durumundan, güvenlik ve istikrar durumuna kardinal dönüşümünü yaşama geçirmeli olan süreç gibi görülmektedir. Artık XXI. yüzyılın dünya siyaseti için devletler arası ilişkilerin tüm tarihi gelişiminin sonucu olarak elde ettiği gerçek, bundan sonra uluslar arası sistemin ne kadar kudretli de olsa hiçbir öznesinin kendi güvenliğini yalnız başına sağlayamayacağından ibarettir.

Anahtar kelimeler: devletlerarası ilişkiler, küresel güvenlik, stratejik düzen, tarihi gelişim, transformasyon.

GLOBAL SECURITY AND STRATEGIC STABILITY IN XXI CENTURY

Abstract

The article puts forward the idea that international relations doesn't depend on will of any state, but depends on general regularities of this process and logic of development dynamics of global governance: global politics is accepted as a process to be carried out cardinal transformation from anarchic system to synarchic system, from the danger and tension situation towards security and stability situation. The reality of XXI century achieved as a result of whole historic development of inter-state relations is that furthermore, no subject of international law even it is more powerful can ensure its security on its own.

Keywords: inter-state relations, global security, strategic stability, historic development, transformation

* Dr., Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin üyesi

Giriş

XXI. yüzyılda uluslararası siyasetin asıl amacı - küresel güvenliğin muhafazası ortamında devletlerarası ilişkilerin doğru bir şekilde kurulmasıyla söz konusu ilişkilerin daha da geliştirilerek Dünya Birliğini insanlığın birlikte yaşamının optimal gerçekliğine dönüştürmekse, asıl sorunu da - bu amacın gerçekleştirilmesinde karşılaştığı anlaşmazlık kökenli ve anlaşmazlıklara neden olan olay ve süreçlerin önlenmesi, nötrleştirilmesi ve ya asgariye indirilmesidir. Muhtelif ölçekli lokal, bölgesel veya küresel çatışmalar - savaş, soykırım, terörizm, askeri müdahale vs. gibi silahlı anlaşmazlıklar, dünya siyasi süreçlerin doğurduğu çatışmaların daha açık, sert, amansız ve facialı şekilde ortaya çıkması, hatta önlendikte, yatırıldıktan bile daha sonra yeniden şu ve ya bu şekilde tezahür edebilen potansiyel tehlike kaynaklarıdır. Bu yüzden biz “açık merhale”ye geçmiş söz konusu çatışmaları anlaşmazlık kökenli ve anlaşmazlığa neden olan olay ve süreçler olarak kabul ediyoruz ki, bunlar uzun süre, tezahür döneminden hem önce, hem de sonra uyku durumunda devam edebilirler. Yani, her hangi bir savaş, başlangıç ve bitiş tarihine sahip olsa da, aslında daha geniş dönemi kapsayabilir. Dünya tarihinin barış ve savaş, düzen ve gerginlik merhalelerinden oluşması da, toplumlar, devletler ve uygarlıklar arası ilişkilerin daha karmaşık mahiyeti ile - her halde daha çok insanların kendi çıkar ve menfaatlerini, etik, siyasi, hukuki ölçüleri ve ilkeleri mükemmel biçimde uygulayabilmeleri, daha doğrusu insanların kendilerinin yarattıkları yasalara yeterince uyması ile bağlantılıdır. Bu yüzden de günümüzde küresel güvenliğin muhafazası ve stratejik istikrarın sağlanması sadece devletlerin ve toplumların değil, dünyada yaşayan her bir insanın sorumluluğu dahilinde olduğu söylenebilir.

Bakış açısından değerlendirme

Dünya siyasi kültürünün gelişim sürecinde güvenlik, barış ve istikrar düşüncesi, bunların araç, amaç ve görevleri belirli değişmez

zorunluluklarını muhafaza etmekle birlikte, aynı zamanda jeopolitik ve fonksiyonel açıdan önemli değişikliklere uğramıştır. Çağdaşlaşmanın başladığı ve bu sürecin devletlerarası siyasi ilişkilerden güvenlik araçlarına tüm düzeyleri etkilediği dönemlere kadar, insanlık tarihinin geçmiş zamanlarının tamamında şehir-kaleler, güçlendirilmiş sınırlar, askeri istihkamlar, güçlü ordu vs. devletlerin ve müttefiklerinin savunmasının temel sembolleri olmuştur. Ünlü Çin Seddi klasik savunma sisteminin örneği olarak kabul edilebilir. Fakat zamanla yıkıcı ordu ve silah, askeri taktik ve diğer saldırı araçları karşısında bu gibi savunma sistemleri dayanamadı. Güvenliğin maddi araçları ile birlikte, daha da zorunlusu askeri-entelektüel araçları ortaya çıktı. Hatta antik kent-devletlerinin varlığını sağlayan müttefiklik faktöründe, güvenliğin ortak sağlanma zorunluluğu, sonralar karşılıklı askeri-siyasi ilişkilerin lider diplomatik çizgisine dönüştü. Böylece uluslararası sistemin tarihi gelişim süreci onun modelleşmesinin “genel güvenlik” nizamını doğurdu.

Bu nizama göre uluslararası sistemin her bir öznesinin güvenliği, bu sistemin genel güvenliği içerisinde teminat altındadır. “Savaş riskini azaltma, silahları sınırlandırma ve silahsızlanmaya doğru hareket etme girişimlerinden ötürü oluşturulmuş prensipler gibi genel güvenliğin kabul edilmesi, prensip olarak çatışma yerine işbirliğini koyar. Bu, devletlerarasındaki farklılığın ortadan kalkması demek değildir. Burada görev, ona güvenmekten ibarettir ki, söz konusu anlaşmazlıklar savaşa veya savaşa hazırlığa getirip çıkarmamaktadır. Yani, milli devletler dünyada barışın sağlanmasının, her birinin ideolojik ve siyasi konumunun tasdiki üzerinde, daha yüksek önceliğe malik olması gerektiğini anlamalıdır”¹ Bu düşünce çağdaş uluslararası hukukta daha kesin ve yalanlanamaz biçimde tespit edilmiştir. Her bir devlet milli güvenliğini uluslararası güvenlikle uzlaştırmalıdır.

¹ Lamy S.L., Baylis J., Smith S. et al. Introduction to Global Politics. New York, Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 225.

Güvenlik, devletlerarası ilişkilerin öyle bir istikrarlı rejimidir ki, onsuz uluslar arası sistemin hiçbir öznesi normal faaliyette bulunamaz. Fakat buna rağmen, güvenlik siyasetini devamlı olarak izlemek ve özellikle bunu stratejik istikrarın mekanizmine dönüştürmek yeteri kadar zordur. Burada son derece karmaşık sorunların bir biri ile bağlı ortamlarında reel durumun optimal değerlendirilmesi gerekir. Güvenlik siyasetinin daha çok sosyal-psikolojiye vurgu yapan çevrimsel teorisi söz konusu gerçekliğin immanent kontinuumunu İtalyan tarihçisi Luici da Porto'nun tabirince şöyle takdim etmektedir: "Barış zenginlik getirir; zenginlik mağrurluk getirir, mağrurluk kızgınlık getirir; kızgınlık savaş getirir; savaş yoksulluk getirir; yoksulluk insanlık getirir; insanlık barış getirir; barış da yine zenginlik getirir-dünyanın işleri böylece dönmektedir..."² Genellikle güvenlik ve istikrar, küresel siyasetin temel problemi olarak, farklı teorik yaklaşımlarda, farklı şekilde yorumunu bulmaktadır: Küresel politikanın gerçekçi teorisine göre, güvenliğin ve istikrarın güvencesi-kuvvetler dengesinin kurulması, liberal institutionalist teorisine göre, devletlerarası ilişkilerin işbirliği ve karşılıklı bağımlılık modelinde kurulması ve bu sürecin uluslararası örgütler aracılığı ile düzenlenmesi, konstruktivist nazariyesine göre uluslararası politikanın temel sosyal altyapısının yapıcı temellerde kurulması, menfaat nazariyesine göre, fayda getiren politik faaliyetlerin rasyonel şekilde oluşturulmasıdır. Bağımsız bilimsel araştırmalarda ise bu teorik yaklaşımlarla üst üste düşen ve düşmeyen bakışların, aynı zamanda tamamen yeni konseptsel düşüncelerin ileri sürüldüğünün şahidi olmaktadır.

Bu arayışların ortak noktasında bizim araştırmamız için ilgi çekici evrensel yön ondan ibarettir ki, küresel güvenlik ve düzenin sağlanmasında belirlenen faktörlerin, genel insani konsept gibi küresel siyasi ilişkilerin gelişiminde insani başlangıcın gittikçe daha fazla

² Kegley Ch.W., Raymond G.A. The Global Future. A Brief Introduction to World Politics. Wadsworth: Cengage Learning, 2010, p. 192.

değerlendirilmesi, dünyanın politik mimarisinde insancıl rasyonelliğın, uluslararası ilişkilerde insan gelişimi etkeninin yükseltilmesi girişimleri üstün hale gelmektedir. Küresel politikayla ilgili kaleme alınmış temel eserlerde hem şimdi hem de gelecek dönemler için küresel güvenliğın ve barışın sağlanması, uluslararası örgütlerin, dünyanın demokratikleşme sürecine geniş destek hareketi, uluslararası hukukun küresel gelişiminin yönlerine daha inançlı katılması ve tehlikeli eğilimleri belirlemesi ve insani ilişkilerin uluslararası yaşamda derinleştirilmesi meseleleri aynı bağlamda araştırılmakta ve bu süreç siyasi idrakte, siyasetin teori ve pratiğinde daha sağlam motivasyon kazanmaktadır.

İnsan Haklarını Önceliğe Dönüştüren Siyasi Ahlak

Tabii ki, dünya siyasetine hangi açıdan yaklaşılsa yaklaşılın, burada “ahlak ve siyasetin birbirinden ayrılmaz olduğunu” inkar etmek imkansızdır. Çünkü “bu dünyada bizim başka insanlarla birlikte yaşamamız, siyaset ve etik meydanında olmamız anlamına gelmektedir”³ İnsanlığın tarih boyunca siyaset ve ahlakın birlikteliğı uğrunda verdiği mücadele, insan hakları düşüncesini ortaya çıkarmış, bu düşüneyi devlet politikasından uluslararası siyasete kadar geniş faaliyetlerin eksenine dahil etmiştir.

Günümüzde insan hakları siyasetinin öncelik kazanması, küresel siyaset, uluslararası hukuk ve çağdaş sosyal kültürü birleştiren güçlü eğilime dönüşmektedir. Günümüzde legallik ve hümanistlik, uluslararası yaşamın siyasi psikolojisinin iki önemli çizgisi gibi uyumlu hale gelmektedir. Hatta küreselleşme karşıtları bile çağdaş siyasette hümanizmin rolünün inkar edilemez olduğunu itiraf etmektedirler.

Dünya, siyasi gelişiminin artık öyle bir mantığını ortaya çıkarmaktadır ki, yalnız yüksek siyasi hümanizm ve siyasi ahlak, küresel güvenlik ve stratejik istikrar düşüncesini devamlı ve samimi

³ Pin-Fat V. How do we begin to think about the World? / Global Politics. A New Introduction. Ed. by Edkins J., Zehfuss M. London, New York: Routledge, 2009, p.23.

olarak ileriye götürebilir. “Vicdana ve yasaya dayanan siyaset, en etkili ve faydalı siyasettir. Bunlar, başka devletlerin de itibarını güçlendirmektedir.”⁴ Siyaset tarihi, savaştan barışa-konfrontasyondan entegrasyona doğru dönüşü, yalnız savaş meydanında yaşanan olayların mantığı değil, aynı şekilde bu olayları doğru tahlil edip sonuç çıkarabilen liderlerin yüksek politik kültürü, hümanist maneviyatın yarattığını ve çabuklaştırdığını göstermektedir. Genel olarak siyasi ve askeri anlaşmazlıklar, tüm gergin durumlar, sorunun tehlikeli boyuta ulaşması ve savaşa revaç verilmesi, yalnız siyasi ahlak ve siyasi kültür yetersiz kaldığında yaşanmaktadır. Rasyonel siyaset ve hümanist ahlak, kimin galibiyeti ile sonuçlanmasından asılı olmayarak, insan faciaları ile sonuçlanan savaşın, hem mağlup, hem de galip taraf için yenilgi olduğunu önceden görmekte ve olayların gelişimini tehlikelilik mecrasından yayındıracak faaliyetlere yön vermektedir. Siyasi idrakin ahlaki-hümanist motivasyonu, anlaşmazlık kökenli süreçlerin idare edilmesinde bile öneme sahiptir. Politik karar alma pratiğinin gelişiminde de bu perspektif, onun pozitif seçimlerini zorunlu kılmaktadır. “Eğer ahlaki terakki ve kültürel değişme, kölelik gibi uzun süre devam eden bir sosyal pratiği ortadan kaldırmaya kadir olmuşsa, bu durumda şüphesiz ki söz konusu terakki aynı zamanda küresel siyasi sistemde diğer terk edilemez görünen alışkanlığın - uluslar arası savaşın da kökünü kurutabilir.”⁵ Uluslararası yasalara dayanan siyasi ve insani prensiplerin uyumlu hale getirilmesi, küresel güvenlik ve stratejik istikrar politikasının izlenmesinde böyle bir kararlı maksatları reel amaçlara yönlendirmektedir.

BM'nin Güvenlik ve Stratejik İstikrar Konsepti: Sorunlar, Görevler

Uluslararası siyasetin insani temelli güvenlik stratejisi, çağdaş

⁴ Aron R. Peace and War: A Theory of International Relations. New York: Transaction Publisher, 2003, s. 110.

⁵ Ray J.L., Kaabro J. Global Politics. Boston, New York: Houghton Mifflin Company, 2008, p. 336.

dünyanın siyasi gelişimini insan uygarlığının genel progressif nizamı içerisinde bu terakkinin önemli bir yönü gibi görmektedir. Dünyanın güvensizlik ve düzensizlik rejiminde tutulması ise bütün durumlarda bu sürecin regressif yönelişlerine ve degradasyona yol açmaktadır. Öyle ise progressif eğilimlere teşvik etmek ve harekete geçiren çağdaş politika bile, bir rejimin varlığında ısrar eden muhafazakar doktrinlerle barışamaz. Küresel tehlikeye potansiyel kaynak olan uluslar arası ortamın değişmezliğini, her hangi bir gelişimin şartı olarak kabul etmek saçmadır. Uluslararası politikanın insani temelli güvenlik stratejisi, bu metafizik doktrine karşı diyalektik anlayışını ortaya koymaktadır: uluslar arası sistemin siyasi, hukuki ve insani temellerinin daha mükemmel direkler üzerinde kurulması, tehlikelilik ve düzensizlik rejimini gittikçe nötrleştirerek ortadan kaldırmayı mümkün hale getiren araç ve mekanizmleri yaratmaktadır. Uzman araştırmacılar uluslararası faaliyetlerin bu formatta oluşturulması varyantları üzerinde kafa yormaktadırlar.

Güvenlik, barış ve istikrar maksadının en yüksek uluslararası ölçekte, dünya devletlerinin genel rızası ile fonksiyonelleştirilmesini gerçekleştiren BM ve onun Güvenlik Konseyinin oluşturulması ise hiç şüphesiz insanlık tarihi hayatında işte yukarıda kaydettiğimiz progressif nizamın reel sonuç verdiğini onaylayan en önemli olaydır. Günümüzde uluslararası sistemde küresel hukukun temel direği rolünü oynayan BM Güvenlik Konseyi'nin asıl fonksiyonu ve yetkilerinin amacı da onun bu anlayışında ifadesini bulmuştur: "Birleşmiş Milletlerin girişimlerinin ve faydalı faaliyetlerinin sağlanması için Üyeleri uluslararası barışın ve güvenliğin muhafazasına göre asıl sorumluluğu Güvenlik Konseyine yüklemektedir ve bu sorumluluktan kaynaklanan görevleri ifa ederken Güvenlik Konseyinin kendilerinin adından konuştuğunu kabul etmektedirler."⁶ Güvenlik Konseyinin BM Tüzüğüne yansıyan maddeleri

⁶ Charter of the United Nations / Basic Documents in International Law. Ed. by Brownlie I. New York: Oxford University Press, 2009, p.8.

ile dünya devletleri ilk defa olarak tüm anlaşmazlık kökenli tartışmaların çözülmesi için küresel konsensüs sağlıyorlar: “Uluslararası barışın ve güvenliğin muhafazasına tehlike oluşturabilecek her hangi bir tartışmaya katılan taraflar, söz konusu tartışmayı, her şeyden önce görüşmeler, araştırma, aracılık, barıştırma, arbitraj, mahkeme aracılığıyla, bölgesel kurumlara veya anlaşmalara başvurmakla ve yahut kendi seçimine göre diğer barışçıl araçlarla çözmeye çalışmalıdır.”⁷

İnsanlık ilk defa olarak ortak uygarlık mekanında küresel güvenliğini sağlamak için ortaya koyduğu siyasi iradenin en uygun konsantrasyonunu yaratabilir. Uluslararası hukuk bu iradeyi gerçekleştirebilen legal teknolojilerin bütününe belirlemeye başlamaktadır. Uluslararası ilişkiler artık farklı devletlerin iradesinden değil, bu sürecin genel nizamına ve küresel yönetimin gelişim dinamiğinin mantığına bağlı olmaktadır. Küresel politika ilk defa olarak anarşik sistemden sinarşik sisteme, uluslararası yaşamın daimi güvensizlik ve gerginlik durumundan, güvenli ve istikrar durumuna kardinal dönüşümü gerçekleştirmeli olan süreç gibi düşünülmektedir. Artık XXI. yüzyılın dünya politikası için devletlerarası ilişkilerin tarihi gelişim sonucu olarak elde ettiği gerçekler şundan ibarettir ki, bundan sonra ne kadar kudretli olursa olsun uluslararası sistemin hiçbir öznesi kendi güvenliğini yalnız başına sağlayamaz.

BM'nin güvenlik konseptinde uluslararası insani işbirliğin teşviki önemli yere sahiptir ki, bu da mevcut ve stratejik istikrarı yaratan temel etken gibi dünya gelişimi için yeteri kadar önem arz etmektedir. Söz konusu stratejik konseptte açık şekilde beyan edilmektedir ki, BM'nin amacı-“uluslar arasında (şunu da kaydedelim ki, bu bağlamda “nations” kelimesi hem “uluslar” hem de “devletler” anlamında kullanılmaktadır), halkların hukuksal eşitliği ve kaderlerini belirleme prensibine saygı

⁷ Charter of the United Nations, p. 10.

temelinde barış ve dostluk ilişkileri için zorunlu olan istikrar ve barış ortamını yaratmaktır”⁸ XXI. yüzyılda kendisi için belirlediği misyonu yerine yetirmeye devam eden BM ve onun Güvenlik Konseyi’nin faaliyet ölçeği ve gelişim perspektifi o kadar genişir ki, işte söz konusu karakterine göre bu en büyük ve nüfuzlu devletlerarası örgüt, çok geniş ölçekte devamlı polemğin objesi olmakta, bu örgütün geliştirilmesinin yapıcı yolları araştırılmakta, bunun için yeni reform projeleri, teklifler ileri sürülmektedir.

Uluslararası barışın ve güvenliğin muhafazası için asıl sorumluluğu üzerine almış Güvenlik Konseyi günümüzde de dünyada kolektif güvenliğin genel sistemini kuran konsantrasyon merkezi görevini yerine yetirmektedir. Güvenlik Konseyinin kurulmasından bu yana geçen yaklaşık 70 yıla yakın bir sürede, söz konusu kurumun tekamül ve tecrübesinin çok yönlü ve spesifik tahlilleri,⁹ GK’nin bu küresel görevi ifa ederken kazandığı başarıları göstermekle birlikte, aynı zamanda sürecin ta başlangıcından itibaren amaçlarına uygun olmayan veya onları tam kapsamayan, özellikle belli devletlere üstünlükler sağlayan yönlerin de olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu ilk olarak Güvenlik Konseyinin yarandığı tarihi ortamın (1945 yılı) gerçekliği ile bağlantılıdır. Yani “bağımsız devletlerden oluşan ve bağımsız devletler dünyasında mevcut olan”¹⁰ Güvenlik Konseyi, BM’nin daimi olmayan 15 üyesinden ve genel olarak İkinci Cihan Harbi’nden galip çıkmış devletlerden (ABD, SSCB (günümüzde Rusya Federasyonu), Büyük Britanya, Fransa, Çin)-daimi 5 üyesinden oluşturulmuştur.¹¹ Bu kurumun dünya devletlerinin hukuki eşitliğini ilan eden BM ve onun Güvenlik Konseyinin amaç ve prensiplerine zıt olduğu, GK’nin egemen devletler grubunun iradesine bağlandığı ve sonuç olarak uluslararası

⁸ Charter of the United Nations, p. 14.

⁹ The United Nations Security Council and War: The Evolution of Thought and Practice since 1945. Ed. by Lowe V., Roberts A., Welsh J., Zaum D. Oxford University Press, 2008.

¹⁰ The United Nations Security Council and War, p. 17.

¹¹ Charter of the United Nations, p. 8.

hukuk üzerinde GK'nin üstünlük kazandığı¹² anlamına gelen ortamı kabullenmemek için yeteri kadar esas yaranmıştır.

BM Tüzüğü'nün Güvenlik Konseyinin fonksiyonları ve yetkileri ile bağılı maddelerinde, aynı zamanda barışa tehlike, barışın bozulması ve tecavüz olayları ile bağılı tedbirler bölümünde açıklama yapılmaktadır: "25. Madde: Birleşmiş Milletler üyeleri, işbu Antlaşma uyarınca, Güvenlik Konseyi'nin kararlarını kabul etme ve uygulama konusunda görüş birliğine varmışlardır. 43. Madde: Birleşmiş Milletlerin tüm üyeleri, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına katkıda bulunmak üzere, Güvenlik Konseyi'nin çağrısı ile özel anlaşma ya da anlaşmalar uyarınca, uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli silahlı kuvvetleri ve geçit hakkını da içine almak üzere her türlü yardım ve kolaylığı Konseyin hizmetine sunmayı yüklenirler. 48. Madde: Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barış ve güvenliğin korunması konusundaki kararlarının yürütülmesi için gerekli önlemler, konseyin bizzat belirlemesine bağılı olarak Birleşmiş Milletlerin tüm üyeleri ya da bunlardan bazıları tarafından alınır. 103. Madde: Birleşmiş Milletler üyelerinin işbu Antlaşmadan doğan yükümlülükleri ile başka herhangi bir uluslararası anlaşmadan doğan yükümlülüklerinin çatışması durumunda, işbu Antlaşmadan doğan yükümlülükler üstün gelecektir. 104 Madde: Örgüt, üyelerinden her birinin topraklarında görevlerini yerine getirmek ve amaçlarına ulaşmak için gerekli hukuksal ehliyete sahiptir. 105 Madde: Örgüt, Üyelerinin her birinin topraklarında amaçlarına ulaşmak için gerekli ayrıcalık ve dokunulmazlıklardan yararlanır.¹³

Siyasi ve hukuki analitikte geniş tartışmalara neden olan bu maddelerin eleştiri argümanı, genel olarak Güvenlik Konseyinin daimi Üyelerinin uluslar arası arenada çıkarlarına uygun manevra imkanlarına sahip olması üzerine dayanır. Söz konusu maddelerden

¹² The United Nations Security Council and War, p. 37-38.

¹³ Charter of the United Nations, p. 9, 12, 13, 24.

aşağıdaki iki önemli mantıksal sonuç çıkmaktadır:

1. Güvenlik Konseyinin daimi Üyesi olan devletler sanki Örgütün kurucusu gibi hareket etmekte, bu devletlerin Üyeliği yalnız kendi aralarındaki anlaşma ile önceden belirlenmiş ve onlar seçilmemektedirler.

2. Güvenlik Konseyinin daimi 5 Üyesinin aldığı kararları BM'nin Üye devletleri yerine yetirmek zorundadırlar.

Bu durumda uluslar arası sistemin (özelikle legal temellerinin kurulması açısından) adaletli şekilde kurulması ve gelişimi için ciddi problemler ortaya çıkmaktadır: Dünya politikasında daha fazla egemenlik iddiasında olan, hatta İkinci Cihan Harbinden sonra da uluslararası anlaşmazlıklara katılmış, dünyayı kutuplaştıran askeri-siyasi bloklar yaratmış devletler, Güvenlik Konseyini temsil etmekte ve küresel politikanın gelişiminde daha adil tavır takınmış ve bu tavrı ısrarla sürdüren demokratik devletlerin Güvenlik Konseyinin daimi Üyesi statüsü kazanması düşüncesi şimdilik yaşama geçmemektedir. İşte bu yönlerini dikkate alarak, siyasi gerçekliğin konseptsel-teorik temellerini yaratan Hans Morgentau, Güvenlik Konseyini-“Büyük Güçlerin uluslar arası hükümeti” olarak isimlendirmiştir.¹⁴

“Büyük Güçler”, Siyasi Gerçeklik ve Güvenlik Konseyi

Uluslararası siyasetin gerçeklik konseptine göre, dünya-anarşik sistemdir ve uluslararası yaşamın en önemli şartı-güçler dengesinin korunmasıdır. Aynı zamanda “gerçekliğe göre, güçlü konumun ve siyasi çıkarların korunması, ekonomik, ahlak ve insan faaliyetinin her hangi diğer alanından farklıdır... Realistler ahlak ilkelerinin devletin faaliyetine tatbikinden çekindirmektedirler.”¹⁵ P.Danyeri'ye göre, realizmin dayandığı son iddia, “uluslararası ilişkilerde ahlaka yer yoktur ve bu yüzden de ahlak buradaki faaliyet için temel olamaz”

¹⁴ Morgenthau H.J. Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace. New York: Random House, 1978, p. 381.

¹⁵ Ray J.L., Kaabro J. Global Politics. Boston, New York: Houghton Mifflin Company, 2008, p. 7.

şeklindedir.¹⁶ Siyasi realizme göre, savaş da yalnız bu güçler dengesi belirsiz yöne doğru bozulduğu, yaranmış reel durumu idare edemediği için siyaset-güç aşamasına geçtiği zaman yaşanır. Bu yüzden de Martin Wayt, devrimi, “iç politikanın en son görüntüsü”, savaşını ise “uluslar arası ilişkilerin en son görüntüsü” olarak açıklamaktadır.¹⁷ Küresel siyasi realizmin temel paradigmasına göre, klasik güçler dengesi sistemi, düzeni sağlamanın en iyi yoludur ve burada değişimin yaşanması-savaşın yaşanmasına yol açmaktadır. Bağımsız güç merkezleri güçler dengesini biçimlendirmektedir. Devletlerarası ilişkilerin yakın tarihinde çift kutuplu dünya modeli (ABD ve SSCB) söz konusu güçler dengesinin en optimal varyantı kabul edilmekteydi. Günümüzde ise ABD tek başına egemenliği ile tek kutuplu dünya modelini biçimlendirmeğe çalışsa da çağdaş uluslararası sistemin çok kutuplu ve ya kutupların olmadığı dünya modeline doğru ilerlediği açıkça görülmektedir.

Aynı zamanda uluslararası siyasetin çağdaş gerçekliğinde şöyle bir gerçek dikkat çekmektedir ki, Güvenlik Konseyinin hem daimi Üyeleri arasında, hem de dominantlık uğrunda mücadele eden diğer büyük devletler arasında konum farklılıkları bulunmaktadır: “Güvenlik Konseyi ve Büyük Güçler arasındaki ilişkilerin düzenli hale gelmesi son derece zordur.”. Bu düzensizliğin temel kaynağı hiç şüphesiz, Güvenlik Konseyinde temsil edilen Büyük Güçlerin söz konusu örgüt aracılığı ile “kurumsallaşmış ayrıcalıklarıdır”: “Bir çok küçük devlet Güvenlik Konseyinin daimi Üyelerinin rolünü, veto etme hukukunu, Konseydeki aşırı yetkilerini sınırlandırmayı teklif etmekte, fakat bunlardan her hangi birinin başarıya ulaşması zor görünmektedir.”¹⁸

Güvenlik Konseyi aracılığı ile küresel yönetimin direksiyonunu

¹⁶ D'Anieri P. International Politics. Power and Purpose in Global Affairs. Wadsworth: Cengage Learning, 2010, p. 63.

¹⁷ Wight M. Power Politics. London: Continuum, 2002, p. 207.

¹⁸ Krisch N. The Security Council and the Great Powers / The United Nations Security Council and War: The Evolution of Thought and Practice since 1945. Ed. by Lowe V., Roberts A., Welsh J., Zaum D. Oxford University Press, 2008, p. 135-137, 152.

eline tutmaya çalışan ABD, hatta bazen daimi üyesi olduğu bu örgütün güvenlik prensiplerine ters hareketlerde bulunmaktadır”. “Güvenlik Konseyinin açık şekilde belirtilmiş kararı olmadan” ABD’nin Irak’ı işgal etmeye başladığı gün, BM’nin o günkü Başkanı Kofi Annan itirafta bulunmuştur: “Biz hepimiz Birleşmiş Milletler ve dünya birliği için bu günün hüznünlü bir gün olduğu duygusunu yaşamalıyız”.¹⁹ BM’nin kendi üyesi bir devletin kaderi ile ilgili bu gibi önemli bir anda “en iyi durumda kozmetik rol oynaması”²⁰ örgütün keskin şekilde eleştirilmesine, kesin kararlar alınması çağrılarına neden oldu. ABD’nin Güvenlik Konseyi ile ilişkileri ve uluslararası siyaseti bu örgüt çerçevesinde onun manevra imkanlarını mümkün kılan bir durumda öyle kurulmuştur ki, sanki o, dünyanın tüm ülkeleri ile komşudur. ABD günümüzde dünyanın, kendi sınırları dahilinde değil, dünyanın her bir noktasında milli çıkarlarını muhafaza etme hakkına sahip olduğunu beyan eden yegane ülkesidir. Hatta ülkesinin iç ve dış politikasında köklü değişiklikler yapacağını vadeden Barak Obama da başkan seçildiği günün akşamı “Amerika liderliğinin yeni sabahından”²¹ bahsetmişti. İşin ilginç tarafı şudur ki, “Mister Big” olarak isimlendirilen ABD’nin küresel egemenlik siyaseti²², bu ülkenin strateji uzmanları tarafından haklı olarak gösterilmeye çalışıldığı kadar, aynı ülkede söz konusu politikanın uluslararası güvenliğe zarar verdiği düşüncesi de temellendirilmeye çalışılmaktadır.

¹⁹ Cockayne J., Malone D.M. The Security Council and the 1991 and 2003 Wars in Iraq / The United Nations Security Council and War: The Evolution of Thought and Practice since 1945. Ed. by Lowe V., Roberts A., Welsh J., Zaum D. Oxford University Press, 2008, p. 403.

²⁰ Cockayne J., Malone D.M., p. 403.

²¹ Stout D. Obama Introduces National Security Team // The New York Times, 2008, Monday, December 1

²² Rhodes M. The United States: Leadership beyond Unipolarity? / Great Powers and Strategic Stability in the 21st Century: Competing Visions of World Order. Ed. by Herd G.P. London, New York: Routledge, 2010, p.101-114.

Stratejik Hedefler ve Önleme Siyaseti

Küresel politikanın ve uluslararası hukukun hümanist konsepti çağdaş dünyadaki böyle bir durum bağlamında uluslararası sistemde her hangi bir biçim ve ölçekte dominantlık siyasetinin statüko gibi korunmasını, bu sistemin her hangi bir özne veya öznelerinin tek taraflı olarak üstün hale gelmesini ve bu konumunu dünya birliğine dikte etmesini kabul edilemez olarak görmektedir. Dünyanın en kudretli devleti olmak, en büyük askeri bütçeye sahip olmak ve dünyayı askeri üslerle kuşatmak, henüz küresel güvenliğin teminatı olmak demek değildir.

BM'nin küresel güvenlik ve stratejik istikrar konseptinde bu misyonun egemen öznenen veya öznelerden uluslararası örgüte ya da örgütlere geçmek zorunda olduğu programlaştırılmalıdır. Bu durumda küresel siyaset ve uluslararası hukuk dünya birliğinin oluşum ve gelişim stratejisinin ilkesel çizgisini devam ettirmeye kadir olur.

BM Güvenlik Konseyinin faaliyetinin iki asrın kavşağında ve yeni bin yıllığın başlangıcında küresel siyasette ortaya çıkan problemler bağlamındaki analizi, “uluslararası barışın ve güvenliğin muhafazasına göre temel sorumluluğu” üstlenmiş bu örgütün hem idea-konseptsel, hem faydalı yaklaşımlar teknolojisi, hem de yapısal olarak ciddi reformlarla kendini yenilemesini zorunlu görmektedir. Uzmanlara göre Güvenlik Konseyi dünyanın siyasi gelişiminin hızlı değişen gerçekliklerini ve taleplerini faaliyetlerine yansıtmalıdır. Güç tatbiki, BM'nin daimi ordularının fonksiyonelleştirilmesi, barış bildirgelerinin, yaptırım kararının alınması, barış gücünün yerleştirilmesi, NATO ile ilişkilerin kesin koordinatlarının belirlenmesi gerekmektedir. Soğuk Savaştan sonraki dönemin küresel önceliklerinin belirlenmeli, XXI. yüzyılda savaşın değişen karakteri tahmin edilmeli, insani yasalara saygı, insani müdahalenin mikyasa ve ölçğine uygun araçlar bulunmalı, askeri işgale dair uluslararası yasaların uygulanması ve terörizme karşı mücadele alanlarında tamamen yeni ve etkili küresel stratejiyi faaliyete

geçilmelidir.

Küresel siyasetin temel parametreleri üzere yapılan araştırmalar, günümüzde uluslararası güvenlik ve düzenin sağlanması stratejisinin bir biri ile bağlantılı olan problemlerin bir bütün olarak çözümünü yönünde kurulması ve yaşama geçirilmesi gerektiğini göstermektedir. Bunun için küresel siyaset, ilk olarak “küresel güç merkezlerinin” dünya ölçeğinde kendini dengeleme durumuna uygun stratejik hedeflerini, “küresel tehlikelerin idare edilmesinin” mümkünlük şartlarını belirleyerek, uluslararası ilişkiler için daha optimal varyantlarda “ortak nokta” prensiplerini fonksiyonelleştirmeye çalışır.²³ Küresel siyasette uluslararası sistemin normal, düzenli ve yükselen çizgide gelişimi-genel olarak askeri-siyasi güvenlik, gıda güvenliği, insan güvenliği, çevre güvenliği ve enerji güvenliği alanlarında rasyonel-pragmatik faaliyetlerin doğru şekilde oluşturulması ile ilişkilendirilmektedir. Burada stratejik tehlikeler arasına-“Büyük Güçler” arasındaki potansiyel çatışmalar, tüm anlaşmazlık kökenli süreçler ve kitle imha silahlarının yayılması (şunu da kaydedelim ki, kitle imha silahlarının yayılması-“ABD’nin Milli Güvenlik Stratejisi” ve “Avrupa’nın Güvenlik Stratejisi”nde “asıl tehlike” olarak kabul edilmektedir), bölgesel krizler ve düzensiz, “hassas” devletlerin bu krizleri küresel boyuta taşımağa çalışması, ekosistemin tehlikeli düzeyde bozulması ve dünyanın doğal enerji kaynaklarının tüketilmesi vs. dahil edilmektedir. Bu tehlike kaynaklarının ortadan kaldırılmasına yönelmiş insani girişimler, uluslararası ölçekte düzenli gelişim dinamiğini temin eden imkanların da seferber edilmesine yardım etmektedir.

²³ Great Powers and Strategic Stability in the 21st Century: Competing Visions of World Order. Ed. by Herd G.P. London, New York: Routledge, 2010 5, p. 99-100.

Sonuç

Dünya birliğinin tekamül stratejisinde önemli yere sahip olan uluslararası güvenliğin ve düzenli gelişimin sağlanması görevlerini yerine yetirdikçe, XXI. yüzyılın uluslararası siyaseti, en temel faaliyet perspektiflerini kesinleştirmeye ve canlandırmaya devam etmeli, güvenlik misyonu insanlığın insani meramlarını küresel siyasi yüzeye daha derin esaslarda sentez etmelidir.

Bu amaçla dünya devletleri ve toplumları da çağımızın küreselleşen dünyasının-farklı siyasi, ekonomik, askeri, ideolojik, dini çıkarların çatışma meydanı gibi daralan, jeopolitik bölgelere ayrılan, doğal kaynakları tüketilen dünya değil, aksine karşılıklı işbirliği meydanı gibi genişlenen, jeopolitik çıkarların konsensüsünün yaratıldığı küresel güvenlik, stratejik istikrar çıkarları sağlanan ve doğal-entelektüel kaynakların aralıksız artışını gerçekleştirebilen dünya modeline yansiyarak tüm insanlığın sorumluluk sahibi olduğu insan planeti olması için çalışmalıdır. Bu faaliyetler sonucunda da insanlığın hümanist kültürü onun siyasi kültürünün rasyonel parametrelerini belirleyen ölçülere kavuşabilir.

Kaynakça

1. Aron R. Peace and War: A Theory of International Relations. New York: Transaction Publisher, 2003
2. Charter of the United Nations / Basic Documents in International Law. Ed. by Brownlie I. New York: Oxford University Press, 2009, p.2-26
3. Cockayne J., Malone D.M. The Security Council and the 1991 and 2003 Wars in Iraq / The United Nations Security Council and War: The Evolution of Thought and Practice since 1945. Ed. by Lowe V., Roberts A., Welsh J., Zaum D. Oxford University Press, 2008, p.384-40
4. D'Anieri P. International Politics. Power and Purpose in Global Affairs. Wadsworth: Cengage Learning, 2010
5. Great Powers and Strategic Stability in the 21st Century: Competing

- Visions of World Order. Ed. by Herd G.P. London, New York: Routledge, 2010
6. Kegley Ch.W., Raymond G.A. The Global Future. A Brief Introduction to World Politics. Wadsworth: Cengage Learning, 2010
 7. Krisch N. The Security Council and the Great Powers / The United Nations Security Council and War: The Evolution of Thought and Practice since 1945. Ed. by Lowe V., Roberts A., Welsh J., Zaum D. Oxford University Press, 2008, p.133-153
 8. Lamy S.L., Baylis J., Smith S. et al. Introduction to Global Politics. New York, Oxford: Oxford University Press, 2011
 9. Morgenthau H.J. Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace. New York: Random House, 1978
 10. Pin-Fat V. How do we begin to think about the World? / Global Politics. A New Introduction. Ed. by Edkins J., Zehfuss M. London, New York: Routledge, 2009, p.22-44
 11. Ray J.L., Kaabro J. Global Politics. Boston, New York: Houghton Mifflin Company, 2008
 12. Rhodes M. The United States: Leadership beyond Unipolarity? / Great Powers and Strategic Stability in the 21st Century: Competing Visions of World Order. Ed. by Herd G.P. London, New York: Routledge, 2010, p.101-116
 13. Stout D. Obama Introduces National Security Team // The New York Times, 2008, Monday, December 1
 14. The United Nations Security Council and War: The Evolution of Thought and Practice since 1945. Ed. by Lowe V., Roberts A., Welsh J., Zaum D. Oxford University Press, 2008
 15. Wight M. Power Politics. London: Continuum, 2002

Künye:

Feyziyev, Cavanşir, “XXI. Yüzyılda Küresel Güvenlik ve Stratejik İstikrar”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi III*, (2013):61-77.